



LO COMBREGAR DE TOT VICH

I

Al *Tiu!* jal *Tiu!*—cridava una multitud de gent que umplíà tot lo barri de la Plassa dels Màrtirs, entre dotze horas y la una del mitjdía, un diumenge de Quaresma de ja no sé quin any, però que al menys nos n'haurém d'anar als cinquanta y tants.

—¡Al *Tiu!* jal *Tiu!*—Quan se sentí pel carrer aqueix crit mágich, homens y donas, y sobre tot la quixalla, ho deixaren estar tot, lo dinar ó la feyna, per corre á la porta, y de la porta á l'altra banda del carrer ó de la plassa, tothom aixecant lo cap enlayre, y tothom alegre, rihent, cridant y corrent en nombrosas remolinadas, com que 'ls fes anar d' assí y d'allá un fil invisible que penjás del cel.

Era que assistían á un espectacle qu' en l'ayre s'representava y que prenía tothom com una delitosa festa. En lo cel blau, aquell cel tan pur y tan clar que tenim la major part del any á sobre de la ciutat nostra, que molts cops nos l'envejaríen las ciutats de las riveras del Adriàtic, y que 'ls nostres vehins *transibérichs* lo solen comparar ab lo cel de la capital de Castella; en aquest cel, en un dels seus més explén-

dits días, tacat no més per una qu' altra broma transparent y blanca, d'aqueixas que l' fan encara més alegre y fan més blanca també la llum del sol, hi succehíá un drama que cada dia era nou, y cada dia se 'n duya 'ls ulls y l' cor de tots aquells espectadors; tots los vehins dels carrers que abocan á la gran y bonica Plassa dels Mårtirs.

Centenars de coloms volavan per sobre de nosaltres en amples y desiguals cercles, fugint d' un enemich que 'ls perseguía, més gros y valent y més traydor, que duya ab la seva sola presencia en l' horitzó l' espant y l' desconcert á tots los vols d' aquells aucells ingnocents, que, engegats apostà pels seus amos, no podían tornar als seus colomars, perque 'ls ho privava la canya crudel que al acostarshí 'ls espantava; y s' esgarriavan sense nort per las amplarias del cel, com la desbandada d' un exérctit, al crit d' *agambi qui pugui*.

Era l' *Tiu*, era l' esparver, una fera del ayre, que cada dia espiava aquella hora de fer volar los coloms en la ciutat, y, quan en vols espessos los veia, desde son niu de las vehinas serras, jugar en l' ayre y brillar ab lo sol sas alas com rodas de flors bellugadissas que se 'n portás lo vent; del cim de Gurb ó de las baumas de Sabassona baixava revent, disparat com una sageta, ab los remes amples extesos é inmóvils, y las urpas afiladas, y queya com un espectre negre de la mort al mitj d' aquella hermosa voladuría. Los cercles se desfeyan, y, barrejats los coloms dels uns ab los dels altres, era tot un esbull y una confusió per las pobras aus, que, fugint espatadas, de vegadas s' arrivavan á perdre de vista de tant amunt que se 'n anavan, y de vegadas, per escaparse de la falconada del famolench cassador, plegant sas alas se deixavan caure com una pedra sobre dels terrats y las teuladas.

A voltas se veia al esparver empaytant un colom y per llarga estona giravoltar tots dos, en cercles iguals, ab igual llegeresa, y aixís pujar enlayre, enlayre, y tornarse dalt del cel com dos punts negres petits... y desapareixer en lo fons del blau.

A voltas l' au de rampinya, volant de costat y describind rodones extranyas com amagant son intent, queya com un llamp sobre del colom que menys un se peñsava, y, deixant un rastre de plomas que l' vent se las ne duya, l' alat cassador

fugia ab la presa penjant de sas unglas... Y la gent havia acabat aquella festa, sentint en lo cor una tristesa, com en lo romà colisseu quan debia caure sens vida un gladiador ó un màrtir.

II

Aquell dia de que fem membransa, als primers crits de *¡al Tiú! ¡al Tiú!* un home y un noy eixiren al porxo d' una casa del carrer de Sant Antoni, propera á la plassa que sempre solia ser com lo gran mirador d' aquellas originals caseras. L' home seja de cara al sol ab una cadira de brassos vella y esdernegada, y l' xicot estava arrambat á la barana, tot ulls per aguaytar enlayre; y l' sol los umplia 'l porxo, y la cridoria del carrer comanava á n' ells l' entussiasme, més que més venintlos ben bé per veure tot lo camp d' acció d' aquella escena.

Mitja hora bona va durar la funció d' aytal dia. Un pobre colom perseguit, que ja debia haver sentit lo dolor d' una arpada, puig que ja li havian caygut unes quantas plomas, y quan creya tothom que ja 'l *Tiú* se l' enduya, desde la terrible alsaria ahont eran, se llansá, se deixá caure com un cos sense vida ni moviment, y darrera d' ell, se llensá del mateix modo lo seu perseguidor. Va ser un girant d' ulls.—Ja 'l té, ja 'l té! —cridava abaix la multitut. En aquells moments un tiro retrunyí pels ayres, y aquell bulto, que per forsa s' havia d' estrellar en las teuladas, se l' vegé dividit en dos. Lo negre *Tiú*, com fent un rebot, torná á extender las robustas alas, y, falcant de gairell de la direcció que portava, fugí ab una velocitat increible envers lo ponent, tallant l' ayre sense bellugarse gota, y fentse en un instant fonedís á la nostra vista. Mentrestant lo deslliurat catiu, lo pobre colomet, més que volant, anant á cabussons, se'n vingué á caure á la barana d' aquell porxo, no parant en l' embranzida fins als peus d' aquell home que seja en la cadira de brassos, deixant una mica de sanch á

terra, tot ell tremolant, esterrufadas las plomas y sagnantli y esqueixada una de las sevas alas.

Un crit de joya alsapremá la plassa, mentres lo noy company d'aquell home, pálit per la sorpresa y la compassió, recullí al pobre ferit que aixís demanava hospitalitat á casa seva, y, posántsel en sos brassos, tractá de retornarlo y curarlo, si podia, de las nafras que portava.

Avans la gent cridava:—A cal Ferit! A cal Malmirat! Colom, en bona banda has anat á caure! L' acabará de matar ab un renech! Jaumet, no li donguis! Si 't viu, es teu: es un *penyascu* mascle de can Riteta. Quédatel, Jaumet. No li ensenyis á n' al Malmirat!...

Y la gent s'espargí per los seus carrers y per las sevas casas, mentres en l' ayre lluhían, ab aquell sol tan hermos, las aletas dels coloms que buscavan esbarats cadascú la seva colla, cada colla lo seu colomar.

Y deya en Jaumet al seu company de la cadira de brassos: —Quína alegría qu' he tingut! No sé qué 'm pagaría que 'l pogués curar! Pobre colomet! Quín espant deu haver tingut!

—Per ser tant gros, aquell esparverás ha sigut ben dropo. Per haver sentit un tiro ja ha deixat anar lo menjar que tant li havían fet vejolar. Jo ab las sevas alas y ab las sevas unglas... no se n' hauria pas burlat. *Vatúa...*

—No ho acabeu de dir! —feu en Jaumet corrent á posarli una má, com per taparli la boca. Val més que 'm diguéu cóm ho tinch de fer per fer viure á n' aquest pobre colom, que ja me l' estimo més...

—Y bé. Deu t' ha fet bo á tú, y á mí dolent; y per xó tu 'fas de la part del colom, y jo del esparver...

—No vull que digueu aixó; que Nostre Senyor nos ha fet á tots per ser bons; y, si voleu tornar ser dolent, vos deixare estar, y ni ara 'os ajudaré á baixar á dinar ni voldré que digueu que m' estimeu. ¿Ho sentiu? —li feya 'l noy mirantsel, ab lo cap girat á ell, desde terra abont seya, com l' hauria girat lo pobre aucellet qu' ell ab las sevas màns amanyagava.

Y aquell home, que tenia la vida casi concentrada en lo cap y en los ulls, no servintli d' apenas res tot lo altre del seu cos, no li respongué á cap paraula; mes lo mirá ab una mirada tant viva y tant suplicant que 'l xicot ja 's doná per satisfet; y, sense deixar lo seu colominet, ab l' altre bras li feu

de pilar per aixecarse y per sostenirlo, tot anantsen, arrossegant los peus, fins al cap de l' escala. Allá 'ls sortí á ajudar una dona de mitja edat, ferrenya y despatxada, que casi bé se 'n portá á coll al vell, fentse explicar pel noy aquella història d' aquell colom.

III

En lo segon y darrer pis d' aquella casa no més hi vivían las tres persones qu' ara 'ns deixam de veure. Aquella dona, que li deyan la Paula, era una neboda del Malmirat, y era la mare d' en Jaumet, noy d' uns quinze anys que anava á primer any de Filosofia y feya de sacristá á l' iglesia dels Caputxins.

Ab pocas paraulas nos podem posar al corrent del perque aquell home gosava de tant poch estimable fama entre la gent del seu barri, que, com per tot, no s' errava pas de gayre quan l' assenyalava ab lo dit y n' apartava la mirada.

Eixint d' aquells trasbalsos polítics que avans de la meytat d' aquesta ja agonisant centuria cuidaren enfonzar la nostra terra, va durar més ó menos temps que 'ls tallats de las montanyas y l' espessor de las boscurias eran l' amagatall dels hòmens vagamundos y de dolents instints, que feyan tenir l' ànima ab un fil en los pobles petits y en las desamparadas masías, continuament amenassades del punyal ó de la teya, baix pena d' arrenjar á totes horas fins lo darrer mos de pa de las sevas familias. Encara trobaríam en las nostras encontradas bona cosa d' amarchs recorts d' aquells temps tristos y dificultosos.

Es clar que la justicia may se cansa y que, hora ó altra, lo país s' havía de lliurar d' aquella plaga, que 'l tenia espantat y arraulit.

Un dia fou entrat á Vich lo més terrible d' aquells desanimats bandolers, per donar lo seu compte á Deu y als hòmens. La seva gent se feu fonedita en aquestas terras, y, poch á poch, torná ser possible viure ab tranquilitat y pau.

D' allavoras ensá lo Malmirat vivía en aquell niu, abont l' hem vist y coneget, del carrer de Sant Antoni.

Era un home que ab la cara ja pagava. No pas molt gran; atapahit, rabassut, moreno com un roure, cellas espessas y negras y una barba tota esbullada, mostrant tenir una forsa com un brau, y un génit com una pólvera.

Ningú va saber d'abont venía ni de qué menjava. Ell tant aviat feya las feynas de pagés com de manobra, com se 'l veya rondant per la ciutat caragolant cigarros y escalfant los banchs de las tabernas. No s' amagava de dir ell mateix que n' havía fetas á l' alsada d' un campanar, y, si algú li preguntava cóm era que may l' haguessen penjat, de vegadas deya qu' ell encara no havía tingut una hora tonta, qu' ell havía nadat y salvat la roba y... que, aixó sí, ell no havía fet may mal á ningú.

Y, entre lo que deya ell y lo que la gent inventava, se 'l feya com un autor obligat de tots los atzars de las passadas guerras. Entre altras historias extranyas contavan, y molta gent ho creya, que, essent un dels que varen robar y cremar los monastirs de Barcelona aquell vespre del dia de Sant Jaume, s' emportá de l' iglesia de Santa Catarina un pendó blau que vegé arreconat en lo presbiteri. Deixa estar la llarga barra y 's penjá'l domás á l' espatlla y diu que va dir:—¡Tindré una galant manta! ¡Poch ne duré d' altra!—Y, durant aquells terribles días, per tot hont hi havía sanch y foch y ruinas s' hi veya l' home de la manta blava; mes sempre embolicat ab ella, com un encantat que no més feya que mirarse las obras de destrucció dels seus companys.

Deyan que, mentres no deixás estar aquell abrich, may més podría cometre cap acte contra de Deu ni contra dels hòmens... Y ell lo duya sempre á sobre, y per res del mon lo volía deixar en lloch. Y un dia li varen dir:—Si no llansas aquet drap, no t' arrambis ab nosaltres, que de ganduls no 'n necessitam cap.—L' home, picat, may més va sortir ab aquella manta. Ningú va saber tampoch lo que ell n' havía fet. Ni may se 'n va posar cap més. De vegadas al cor del hivern li deyan:—Y donchs, fulano, ¿qué no tenim fret? ¿Qué no teniu cap tros de tapabocas?—Y ell, deixantne anar algun de caragolat y botzinant, responía que no més tenían fret los cobarts, y que 'ls hòmens del *trenta cinch* se n' hauríen de dar vergonya d' haverse d' abrigar.

Ara al Malmirat los seus anys y 'l seu vicis ja li tenían un peu posat al coll, quan lo trobam boy ferit al carrer de Sant Antoni, vivint ab lo sacristá dels Caputxins y la seva mare.

La Paula, no tenint altra deixà del seu marit qu' aquell bon noy y las màns per treballar, desde altra hora del matí comensava la seva tanda de *fer canons*. Era una dona quieta, poch enrahonadora y bona per fer arribar per tres lo que altres no sabrían compartir ab dos, y cuidava al seu oncle ab una caritat y desinterés que la feyan mereixedora de l'estimació de tothom.

Bona pila li ajudava en Jaumet, qu' era ab rahó la nina dels seus ulls; tota la seva esperansa, tot lo seu goig, tota la seva vida.

Y en Jaumet ne portava una de cap, ajudantli ella tan com podia. L'aixerit estudiant y diligent sacristá tenia lo cor d'un àngel, y no podia aguantar més temps lo tenirse un secret per la seva mare. Y li havia dit un d'aquells días:—Mireu, mare; aquella mitja pesseta que 'os vaig dir l' altre dia no era per allò, sinó que no 'os ho gosava dir. Cada dissapte encench un ciri á la divina Pastora dels Caputxins, porque nos fassa la gracia de tocar lo cor del oncle ans que Nostre Senyor se l'emporti...

—Tu mateix, noy, tu mateix. M' agrada ben bé que ho fassas. Tant de bó que la Verge Santíssima t'escolti.—Y casi be's tingué d'aixugar los ulls ab lo devantal. No es estrany qu'estimés á un fill com era 'l seu Jaumet.

IV

Era á l' hora de dinar y al cap d' uns quants días d' aquella lluyta en los ayres. Lo colóm era curat y tenía consentida no més un' ala que li feya mal si volia provar de volar. S'estava sobre de la taula tot arrupit, tenintli 'l Malmirat una mà á sobre y donantli ab l'altra grans de llegum que l'aucellet se deixava posar á la boca. Ell ab las sevas trassas y manyas era 'l que l'havia curat y fet viure; primer per fer content al

seu Jaumet, que, com ja s' haurá entés, li tenia l' cor robat ab la seva ignorància y ab las sevas infantívolas festas, y, després sense ell adonarsen, s' hi havia ell encaterinat, que no se'l treya de sobre ni per anar al llit, y 's barallavan ab lo noy si l' afavorida bestiola quan era ab l' un fugia á l' espatlha del altre, y viceversa.

—¿Ho veyéu, l' oncle, qu' es gust de fer bonas obras? —li deya l' xicot, tot abrigantlo ab una mirada viva y clara que al vell lo feya tremolar de satisfacció y agrahiment.

—Tu encara 'ns farás creure que la Mare de Deu se diu Joana. Veyas ara qué te que veure aquest colom ab las bonas obras...

—Sí, sí que te que veure. Si hagueseu fet un pecat gestau tant content com estau ara, quan ell s' os posa aquí á la mà, y á l' espatlha, y á la boca á fervos aquestas manyagadurias? Y aquest colom tant bufó sembla l' Esperit Sant. Quan vos lo teniu á sobre, sempre 'm sembla que vos ja estau en gracia de Deu. Sembla que d' un home que no 's vol confessar... los aucells n' haurían de fugir.

—Y qué tothom ha de ser bo? ¿Qué 't pensas que jo puch ser com tu que no més tens bon cor, y no més sabs oracions, y deus fins enrahonar ab los Sants? Home, home, ¿no ho veus tu mateix? Déixaho corre... ¿Qué jo 'm puch tornar com tu?

En Jaumet li voltá l' coll ab los brassos, y, mirantlo de fit à fit, vessantli la seva ànima generosa pels ulls, li respongué amatent:

—Oncle, oncle, ¿voleu ser com jo? No com jo, ¿més petiti? ¿Voleu que s' os torni l' cor com quan tenia cinch anys? ¿Voleu ser com aquest colomet blanch, tant dols, tant ignorant y tant alegre? Digueu, digueu. Y si 'm diheu que no, l' aucell nos fugirà per la finestra, y no tornará mai més, tan que 'os agrada, á fer bellugar las sevas alas sobre del vostre front. Sí, sí; ell fugirà... y jo no podré aturar-lo!

—¡Jaumet, Jaumet! ¡Si jo pogués ser com tu! —Y, aguantàntsel com baix una influència magnètica, d' aquells ulls qu' havíen espantat á tot lo barri ne va fugir una llàgrima, potser la primera de tota la seva vida. Y en Jaumet lo besà del front tot preguntantli:

—Y donchs, ¿qué voleu dir que may, may, heu fet cap

cosa bona als ulls de Nostre Senyor? Jo no ho vull pas creure. M' enganyéu; no ho vull pas creure.

—Penso que no. Jo sempre so sigut aixís... dolent, vaja. En no sent que valgués una cosa que ara 'm recorda... Res... ja veurás. {Sabs quan jo corría per las montanyas, agabant com podíam ab aquella colla, qu' eran un si fa no fa tant bonas pessas com jo?... Sí, vaja; donchs allavors varem calar foch á una gran casa de pagés, que no 'ns volían obrir. Encara la veig, que semblava un infern. ¡A dins, uns crits!... juns ays!... ¡Y nosaltres un riure!... Y, tot plegat, en una finestra del costat qu' encara no cremava, hi sentí 'ls plors d' una criatura, y no sé per qué m' hi vaig acostar. Y veig, davant del resplandor de dins, que á n' aquella criatura, que plorava, y que se 'm ficava aquell plor á las entranyas, la tenia als brassos una dona ab la cabellera extesa, ab una vista com boja, que debia voler cridar necessitat y no podía... Y, vaja, casi bé 'm donch vergonya de dirho... me va fer compassió. Y encara no sé com m' hi vaig enfilar, y li prench la criatura y li dich:—Ensenyéume la porta més apropi, qu' encara tindreu temps!—Y jo al davant y aquella dona al darrera, y l' altra gent de la casa seguintnos, sortirem pel hort, al vell punt que á l' altra part de la casa ja 'l sostre s' ensorrava amarantho tot de foch y fum. —Teniu! —vaig dir á aquella dona. Ab un renech dels meus vaig fer callar als companys y 'ls vaig aturar de tocar á n' aquella gent.

Mentre lo Malmirat enrahonava, lo seu colom ajocat en la seva espatlla se 'l mirava ab lo caparronet girat á ell, y en Jaumet, assentat al seu costat, li estrenyia una mà ab las sevas, y las llàgrimas li rossolavan cara avall.

V

Lo primer diumenge eixint de Pascua, la gent que anava á Missa als Caputxins s' adonava ab extranyesa qu' en l' altar major, al davant de la Divina Pastora, hi havia una bella encesa, ab ciris guarnits de papers de colors y rams de violas y

de rosas posats á dojo, com en los días de festa grossa; com si s' hagués de cantar un gran Ofici en honra y gloria de la Verge Santíssima, qu' en aquell altar hi tenia son trono, voltada de blanchs anyells, com Pastora de las ánimas.

Algun devot ó devota preguntá als escolans á qué anava en consemblant dia aquella gran lluminaria. Va dir que la pagava 'l sacristá, per una acció de gracias, per una gran alegria que li havia donat la Mare de Deu. Y no sabía resmés. Lo sacristá ho debía haver arreglat molt dematí, puig aquell dia cabalment ningú 'l va veure á l' iglesia á ajudar cap Missa, com los altres dematins solía. Alguna cosa extraordinaria li passava.

Mes, si volem trovarlo, anem á casa seva. Entrém á la cambra del Malmirat. Lo vell encara es al llit. Y ell y 'l llit y la cambra tot respira un ayre de festa. Las robes mudadas blancas y netas; la taula y las cadiras, á terra y á las parets, tot fregat, tot escombrat. A sobre de la taula y baix un dosser fet de rams de flors hi havia una estampa de la Pastora Divina y un petit Sant Crist voltat d' un arch de violas. La finestra deixava entrar la llum d' aquell dematí de primavera, y un raig de sol, que donava á n' aquella taula y á n' aquellas flors, escampava perfums d' alegria y d' esperansa, desconegudas fins allavors pel vell paralítich, que no sabía si somiava ó si s' estava despert. La Paula, atrafegada y satisfeta com lo cas se mereixía, y en Jaumet ab lo vestit de vellut negre de las festas, assegut en una caixa al costat mateix del llit y ab un goig inmens en lo seu cor, llegia al malalt unas oracions tendras y senzillas, que de tant en tant las deixava per aguaytar á la finestra, com si 's dalís, esperant veure eixir ara avans d' ara, per un cap de carrer ó altre, entre bromas d' encens y solemnes y armoniosos himnes, la divina processó del Santíssim Viátich, que pujaría á dalt de la seva casa, á deixarhi la més gran ventura y la felicitat més estimable.

VI

No 's feu pas esperar la sospirada visita. Lo Combregar de tot Vich entrava á la Plassa dels Màrtirs, atravessant pel mitj, ab direcció al carrer de Sant Antoni. Las quatre bandas de casas anavan casi bé vestidas ab los cobrellits y domassos que 'l vent feya onejar en tots los balcons, en totes las finestras, fins en aquellas tant petitas, tant humils, que 's mitj amagan sota de la barbacana de las teuladas. De tots los carrers vehins la gent s' hi acoblava, fent al pas del magnífich talem un cordó de respecte; tothom agenollat, tothom ab la vista á terra, ab las màns al pit y l' oració als llávis; tothom sentint una impresió devota, una dolsa commoció en lo cor, davant de la majestat de Deu que passava!

En Jaumet palit, tremolant, humitejantli 'ls ulls vegé entrar la magestuosa processó en lo seu carrer. Un moment caygué de genolls extassiada l' ànima. Lo pendó blanquíssim que 'l vent amplament l' extenia; llarga renglera d' atxes com una escolta d' àngels precedint al Rey del Cel; munió venerable de sacerdots ab blancas y dauradas vestiduras, incessant columpi d' encensers aixecant glopades de transparent encens que tot ho abrigavan espaltintse; l' alt tálam riquíssim avansant entre pluja menuda de rosas esfulladas que 's vessaven á terra, barrejant la seva essència ab lo místich berbeyó qu' encatifa las pedras; y, en lo fons, velat á las miradas per mantell puríssim, lo cálzer de l' Eucarestia, la magestat invisible del Redemptor del mon, qui ha pres forma en l' Hostia santa... Tot ab un moment se dibuixá en sos ulls y comprímí 'l seu esperit, y corregué maquinalment á dur la nova al paralítich, que ja sentia la música y duya á la finestra las miradas com fent sortir son cor á donar humil la benvinguda al Senyor que 'l perdonava.

En aquells moments la Paula, duyta de la grata impresió mateixa que á tots los dominava, entrá tot exclamant:

—Jaumet, noy, vina, cuya; ajúdam, que no havia pensat á treure 'l cobrellit á la finestra. ¡Ay Deu meu! y Nostramo ja

es á baix!—Mes en aixó l' pobre vell los feu girar á tots dos ab singlot extranyíssim y una exclamació que feu vibrar tot lo seu ser, posantli al rostre gotas de suhor que li mulláren la cara.

—Jaumet! Jesús, perdonéume! Corre, obre la caixa; llansa, gíraho tot. ¡Sí, aixó d' aquest recó! Afànyat, fill meu. Aixís, extenlo á la finestra... Que veja tothom que l' torno á Deu, com jo li vaig pendre!

Quan volejà de cara al carrer lo domás blau que havia sigut un pendó de Santa Catarina, en Jaumet quedá escruint, adonantse qu duya brodat al mitj, encara que malmés y esfilègasat pel temps y pels mals actes, lo Cor de Jesús rodejat de flamas... l' Amor qu' en aquell moment mateix entrava per la porta de la cambra...

En Jaumet havia caygut de genolls á terra, ab las màns plegadas, y casi no respirá son cor ni's doná compte de la vida fins que, havent sortit ja Nostramo, se sentí que abaix al carrer s' aixecava enlayre aquell cantic de gloria: *Te Deum laudamus...*

Allavors se tirá en los brassos del seu oncle, y 's confonquéren en un sol plor los sospirs amorosos de tots dos. La Paula, també mitj llagrimosa, aná per endressar aquell parament del llit y de la cambra, y, plegant maravellada aquell cobrellit tant magnífich qu' ella no sabía á casa...

—¿Y hont lo tinch de desar ara?—preguntava.

—Allá hont tinga la Divina Pastora sos millors vestits. ¡Oy, l' oncle?...

Sentíren en aquell moment un espetech d' alas y se 'n entrà, volant alegre per tota la cambra, passant y traspassant pel raig de sol que l' cel allá 'ls enviava, fent llumenetas ab sas transparentas plomas y anant á la fi á posarse en l' espalda del Malmirat, com si fos la sola nota d' armonía que podia mancar á la festa, aquell innocent y blanch colom, imatje senzilla del Esperit Sant.

MARTÍ GENÍS y AGUILAR.

Vich, Mars de 1894.



LO PAS DEL LLOP

La neu devalla abundosa
damunt les copes dels pins;
un cel de color de cendra
fa lo cap-vespre més trist.

Lo calabruix y glassada
han mort cigales y grills,
los oronels tots fugiren
vers son anyorat país.

Canta 'l corb de negres ales,
xiulan lo huracá y garbí;
les oliveres son mortes,
la nadala no ha florit.

Lo taup rosega en les sitges
los grans d' ordi, xexa y mill;
y 'l rat-penat, va arraulintse
al cau del teulat antich.

Lo bon Jesuset de pedra
del portal del monastir,
dú la cabellera blanca
com si s' anés envellint.

Les portes ja son barrades,
prop la llar jau lo mastí,
y en les teulades y porxos
la neu hi fa pedrolins.

En l' alzinar de la serra,
dintre d' un rocám aspriu;
hi tenen son jás selvatge
un esbart de llops ardits.

Los cadells de fam udolan
y en vá esperan lo festí;
la llopa també agoneja
famolanca com sos fills.

Lo llop bada sa ample gola,
llensa un terrible alarit;
y ab la quía mirj cayguda
ix á fora del abism.

Dret al llogaret devalla
petjant lo glás crestallí;
les campanes de la església
han tocat la mitja nit.

Los carrers, deserts romanen,
no més l' ayre 's sent brunzir;
qualque mare breça y canta
pera condormir als nins.

Redreçant la testa, ovira
los xiprers del cementir,
¡si la tanca fos més baixa
prou d' un bot saltava á dins!

Lo llop forga en les escletxes
dels portals mitj envellits,
y las tanques de les pletes
flayra ofegant lo respir.

Quan lo cant del gall escolta
adreça 'l cap ab delit;
la virám s' ajoca apostar
quan veu de sos ulls lo brill.

No pot entrá' en les remades
ni tampoch abastá' als nius;
ni 'ls coloms, que als caus d' argila
s' acotan amorosits.

Los cans ab l' orella dreta
ses petjades van seguint;
y 'l pas del llop assenyalan
belant de por, los cabrits.

Tremolan totes les mares
que adormian á sos fills;
y contra 'l pit los estrenyen,
y resan entre suspirs.

Lo llogaret se desperta,
y ab boscalls de roure y pi
al famolénc escometen
un estol de braus fadrins.

Trescant per la serra esquerpa
lo llop retorna ab sos fills;
quan la fam y la glassada
sols n' hi deixan un de viu.

La llopa 'ls cadells l' hi mostra
ab esguart adolorit,
jmentres al poble les mares
besavan lo front dels nins!

Ab lo cap entre les potes
los cans s' anavan dormint;
iy 'l corb, encare xisclava
dalt de la branca d' un pí!

ARTHUR MASRIERA. S. J.

1880





ENTRE MONTANYAS

QUADRET EN VERS, PREMIAT AB LA FLOR NATURAL EN LO PRIMER
CERTÁMEN DEL CENTRE CATALÀ VILAFRANQUÍ

A D.^a Montserrat Garriga de Gallardo

I

—Alerta Ton!... de que si no t' esguerro!...

—Ni una me 'n ha tocat!... ¡De peu, María!...

—Quí tu encertarme?... ¡Ja!...

—Mal llamp si t' erro!...

—Ja, ja, ja... já mitj pam 't pararía!...

Y vinguin corredissas

y grapadas d' aglans, que en las bardissas
petan fonentse, en mitj d' una rialla
fresca y felís, com frescas y felissas
son aquellas qu' esclata la quitxalla,
sense més mal-de-cap, ni altre cabòria
qu' apendre 'l Pare-nostre de memoria.

¡Y 'l sol bat de plé á plé: crema la terra,
ni un' ànima atravessa la planura...

¡qui s' hi té d' arriscar, si á tots aterra

LA RENAIXENSA.—Any XXIV.

la calda d' aquell sol!... En l' espessura
 del aulet, hont en Ton y la María
 jugan com noys, afadigats y rojos,
 —qui sab si enamorats, qui sab si bojos—
 no 's sent ni d' un auzell l' esbatech d' alas,
 ni un sol burgit torva aquell son del dia,
 que vetilla ab sa monótona armonía,
 el xardorós cantar de las cigalas.

Tot reposa, tot dorm: detrás la serra,
 los nuvolets d' estiu entre las branças,
 lo ventol caldejat; arran de terra
 los raigs de sol... y ab sas casetas blancas,
 al lluny, entre pinèdias ufanosas,
 lo poblet, oblidat, de Las Matosas.

Tot reposa, tot dorm: la terra estesa
 sota aquell mar de sol que rubent la besa,
 ab onadas de llum, potser somia
 un himne sense mots á la peresa,
 mentre 'l riure y 'ls crits de la María
 y en Ton, forman en l' ayre
 un himne viu que prepotent s' enlayra
 á la vida, á la llum y á la alegría.

Himne que creix y dobla... y s' ageganta
 sempre igual—¡riu que riu, canta que canta!

* * *

Un punt reposan sols, per revenirse,
 un punt no més, y tornan á embestirse,
 y las aglans corcadas
 qu' en terra hi há voleyán á grapadas,
 mentres qu' overts los brassos
 corra ell adelarat darrera d' ella
 que fuig entrebancantse, á gran gambadas,
 y cada quatre passos
 li fa cara, abrassada ab una alsina,

per dirli ab cantarella
per lo maliciosa, encantadora:
—¡Me 'n daría vergonya!... vaja!... vina!...
¡quín heréu que té por d' una pastóra!...

Y en tant cabrits y ovellas,
campántselas y fora:
las vinyas y 'ls sembrats de l' altra banda,
tot té la seva tanda,
per tot esbrotan als y jeuhen ellas,
mentres jugant distreta
sense sentir lo dring de l' esquelleta
que 's va allunyant tot ofegantse á al' hora,
no pensa la pastora
en vinyas, ni en sembrats, ni en xays, ni esquellitas.

Com tampoch—l' escopeta abandonada,
d' una alsina á la soca recolsada—
pensa en Ton en la gossa perdiguera,
qu' entre grinyols li diu á sa manera:
—¿Y per aixó hem sortit?... mala negada!...

Qu' han de pensar ni en Ton ni la María,
en tal lloch y en tal hora de tal dia!...
de tot resta olvidada
la parella, potser enamorada!

De tot: fins de que crusa
pel bell mitj del aulet la carretera,
per hont liurantse d' aquell sol qu' abrusa,
sota un parayguas—herencia dels besavis,
l' etern somrís als llavis,
y al pas curt d' una mula ronseguedra,
avansa 'l venerable mossen Pere.

¡Deu del cel! ¡¡Lo Rector!!

Queda María
al toparse 'l davant, inmóvil, erta,
com aquell que 's desperta
d' un espant al influx...—;fins ploraría,
soptada, si gosés!...

En Ton, veyentla
tan groga y afinada,
de moment comprenentla
en l' incert brill de tímida mirada,
dissimulant, al bosch marxa ab catxassa...

Lo Rector no diu rés—saluda y passa.

Ja ha passat. Ella encara mitj sorpresa
del espant se refá... entorn se gira,
en Ton ja es lluny... ¡gracias á Deu!—¡respira!
—¿No tornará?... ¡Malviatje la sorpresa!...
Y mentre en Ton s' allunya, ella suspira...

Y 'l Rector, d' un tros lluny, se tomba... y mira.

II

Y aixís barbotejant va mossen Pere
al pas curt de la mula ronseguera.

—Ay-ay! qué deuhen fer!... per qué sorpresos
al veure 'm s' han quedat!... Ella es la noya
d' en Pep Mal-any!... ¡bona com pál! ¡una joya!...
ell... m' ha semblat en Ton... ¡aquella pessa!...
peró per qué corpresa
s' havían de quedar!...

¡Sempre barrina
'l cap buscant lo mal!...

¡Vaja, camina:
jaquest animalet may porta pressa!...
No hi puch fer més, no puch, Verge divina,
¡mala espina m' han fet, molt mala espina!

¡Pobre Rector!... Si es cert que hi ha en la terra
algun àngel encara
ell prou n' es un—y si per móurels guerra
dimonis hi há també, creu contra cara,
se pot jugar qu' ho es, per lo gandula,
y terca y mal creyent, la seva mula.

¿Qu' ell vol corre?... donchs nó: poch á poch ella
fa 'l camí... Que 's regira per la sella
mossen Pere febrós, perque 'l acora
un pensament pervers... re: una taleya
que 'l cor pren en mal-hora:

¿Qué poden fer en lloch tan solitari
en Ton y la María!...

¡Potser sí que hi dirían lo rosari!...
Donchs ella poch á poch... y s' hi recreya,
com si digués ab tota picardía:
—Mira Peret, medeixho y remedéixho:
jo, corre, no—si no t' agrada déixaho!

—Deixarho, may—en tant diu mossen Pere,
si ho deixés pecarí,
qu' es la meva missió lliurar sancera
l' innocència dels cors, de nit y dia
combatuts per l' infern, en lluyta fera...
Y 'l qu' es avuy... avuy!... Deu me perdoni,
pero en Ton m' ha fet cara de dimoni!...

Y 's repren tot seguit, y descastada
ja torna á murmurar la llengua impura,
y la mula cansada
á cada pas s' atura,
com repetint ¡medeixho y remedéixho!...
Jo, corre, no:—si no t' agrada déixaho!

Mes poch á poch y tot, al fí s' acaba
lo camí més pesat.

La majordona

—una vella de nom senyora Pona—
estona há que á la porta l' esperava.
Lo porxo ja es overt, y mossen Pere,
avuy igual que curant' anys enrera,
entra á la Rectoría
murmurant satisfet ¡Ave María!...

¡Satisfet!... ¡Satisfet!... Per qué brunzina
trayent al *mal-esprit* l' arnada sella?...
perque, amable com sempre, no contesta
la tafanera enquesta
d' hont ha anat y d' hont vé, ab que la Pona
lo distreu quan la bestia desensella?...
per qué l' somrís sos llavis abandona!...
Quí sab!... mes algo hi du entre cella y cella,
puig tot brandant lo cap sovint rondina:
—Mala espina m' han fet, molt mala espina!

III

—Ja tornas á se' aquí?... mala negada!
—Vaja, be... no t' enfadis, Mariona!
—Y donchs molt que n' estich, molt enfadada,
ho sabs?
—Bé doncas, mira... re... una estona:
m' assech no més un xich, y desseguida,
me 'n torno á la cassera!...
—Peró—jestigas quiet!—Ves mossen Pere,
qué devía pensar!... ¡¡desvergonyida!!
Es clar que s' ho va dir!... ¡Ay mare mia!
si m' ho pensava ja, perque venía!...
Pero estigas quiet!...
—Si no bellugo!...

—Qué 't creus que soch masella?...
M' has pessigat!...

—Oy, no: qu' es que... volía!...
Y res més diu—y res no replica ella!

Ella qu' enterra 'ls ulls, per prima volta
una veu dolsa allá en son cor escolta
que li diu tot baixet, á cau d' orella:

—Per qué venías, dius?... Vaja, María,
no 't tornis tan vermella...

perque de cert sabías qu' ell vindría!...

Després aixeca 'ls ulls ab la mirada
topa d' en Ton, timidament se 'l mira...
y se 'l torna á mirar... somriu... sospira...

—Fa una xardor! ... ¡Ni un buf de marinada!...—

Y se 'l té de mirar... se sent trabada...

—¡quina forsa aquells ulls... ningú ho diría!...

Y 'l mira més y més... y en suau follía
los ulls als ulls, embadalits s' encantan...

Mentre al seu entorn s' adorm lo dia
á la non-non que las cigalas cantan.

—Altrement, Mariona...

bé y donchs ¿qu' encara estás enquimerada?

—Y si ho estich, vejam, qué se t' endona!...

—Altrement... es qu' al véuret enfadada,
no sé com comensar!... Veus? jo voldría...

¿m' entens lo que vull dir? .. ey: no son bromas...

Y s' ennuega y calla—y la María

li diu, ab tot lo cor en la mirada,

—Ay Deu meu, y que totxos son certs homes!...

—Quan un arriva á certa edat, ¿m' escoltas?...

y doncas succeeix que moltes voltas

un... se troba més sol... Ara com ara

á casa som lo pare,

la mare, 'l conco, l' avi, las minyonas
 y 'l pastor y 'l bover... més jo, hi ha estonias
 que 'm penso... ¡qué dirías!
 Donchs mira: qu' estich sol; clar: que 'm ta falta
 algú... com are tú—¡cá... res manías!...

Y en tant que 'l pobre súha
 fins sanch y aygua—es un dir—ab impaciencia
 diu ella ab una brasa en cada galta:
 —Cóm jo?... ¿cóm jo?... vejám... potser... paciencia!...

* *

S' aixeca un xich de vent.

Ell continua:

—Donchs altrement ¿veus, noya? jo voldría
 que tu...

Lo vent aumenta: una ratxada
 passa brunzint: s' aixeca la María
 guaytant esparverada
 lo cap de carretera...

¡Se creya que tornava mossen Pere!...
 Y s' asseu, y li clava la mirada.

Creix més lo vent: un cap de núvol negre
 fa llengots per dessobre la muntanya;
 s' apaga 'l sol, aquella llum alegre
 pren un tint de tristesa tot estranya,
 al lluny se sent lo cant de las granotas,
 sona un tró fondo... fondo—y cauen gotas.

Y 'n Ton pert lo cervell: ella li envía
 en somrís incitant, la vida tota,
 y 'l pobre ubriagat, rendit, explota
 ab un—clá y net: ¿vols ser la meva dona? ...
 y ella s' hi acosta y ell ni se 'n adona
 y...

Cau un devasell: lo vent masega
 lo brancam retorsut de las alsinas,
 un llamp pel mitj del cel fréstech garnega,
 allunya 'l tró bandadas de cardinas...
 y mentres *nanch, nanch, nanch*, sona llunyana
 tocant á temps la veu de la campana,
 d' una alsina al dessota
 que fil á fil, pel damunt seu degota,
 aguantan lo ruixat Ton y María...
 ni més ni menys que com de bona gana,
 qualsevulga mortal l' aguantaría!



Res: tempestat d' estiu: á la mitj' hora
 un cel més blau que may; bon sol y... fora:
 ni un núvol en lo cel.

Deixan l' alsina
 qu' ab son tronch de la pluja 'ls amparava;
 en Ton torna á agafar la carrabina
 ella ja pella 'l remat... y *alló s'* acaba.

Mes avans de deixarse
 en Ton li diu molt baix y á cau d' orella
 algo—qu' ofega una importuna garsa
 ab un xiscle que llensa mentres passa,
 y ella li fa, tornantse més vermella:
 —¡L' últim, ¿ho sents? que ja me 'n has fet massa!

Y al detrás d' una brolla de bardissas,
 ressona un bés... seguit de corredissas.

IV

Passá un quant temps.

Després d' una diada
 en que 'l cel va somriure
 més blau que may; en que una foguerada

semblava 'l sol de la tardó esblaymada,
 á qual bés, tardanera
 la poncella darrera
 va esclatar en la ubaga, fent reviure
 al últim papalló esmortit alhora,
 vingué una nit de dolsa calma plena,
 com pocas de serenes,
 com pocas d' estrellada y zumzadora.
 Y llevat lo mantell, dit lo Rosari,
 desada la baixella en el armari,
 en un recó fent mitja donya Pona,
 mossen Pere assegut al cap de taula,
 per passar una estona
 lo bon Rector va pendre la paraula,
 esplicant qu' aquell dia
 se 'n havía arrivat á la masía
 de ca 'l Burrech—allá á mitja montanya—
 per veure 'n á la noya, que patia
 feya un quant temps, una dolensa estranya.
 Tenia sempre un fret que tremolava,
 ni un mos de pá tastava
 d' un cap de dia al atre,
 lo cor á colps fins se li veya batre
 per sobre 'l pit, á colps se li parava:
 la pobra tan sufria
 que s' anava fonent, dia per dia.

Al sentirho la Pona,
 després de contá 'ls punts d' una mimvada
 —cuestió de que la punta eixís rodona—
 digué de colp y volt, tota parada:
 —Uy, Jesús! quin estil de malaltia!...
 Res: lo mateix, mateix, que la María!
 Un llamp que hagués soptat á mossen Pere,
 no l' hauria sorprés de la manera
 que 'l sorprengué tal nova inesperada:
 —La noya d' en Mal-any?—ab veu conmosa
 digué aterrat—y en tant tota calmosa,
 y estirant l' agullé.—Sí: la mateixa!
 —La Pona contestava—¿no ho sabia?...

—Qué havia de saber, santa cristiana!...

—Y doncas, fill, tan roja y grassa y forta,
perque n' era bé d' ufana!...

Donchs, sense saber com... ¡que ja es mitj morta!

Ni un instant sossegava,
de nits ¡quí diu dormir!... cá... no podía!...

Y mentres que la Pona s' esplicava
sobres la malaltia.

lo Rector que d' espant á espant passava,
en son cor una veu brunzir sentía:

la veu de la conciencia qu' udolava:

—lo qu' havia de ser! tu ja ho sabías!...

Qu' has fet, gran pecador, tants y tants días!

Que havia fet!... ni s' ho esplicava 'l pobre!...
passa 'l temps tant depressa!...

Després la carga que portava assobre!...

ab los seus anys!... —Y tot pessa per pessa
lo pobre ho esbrinava:

—batejos, funerals... missas... tants días!...

Mes ay, la conciencia li tornava:

Tu 'n tens la culpa, tu, que ja ho sabías!...

Poden dormir tranquilas tas ovellas!...

del llop veus las orellas,
y tu que 'l teu remat tant bé vigilas,
tu 'l bon Pastor... lo sant! —com diu que 't diuhens,
—lo sant!... potser se 'n riuhens!

No 'n fas cabal!... poden dormir tranquilas! ..

Y calla la conciencia, y ell murmura
donchs jo la salvaré, pobre criatura!...

—Salvarla dius?—repren la conciencia;
potser temps endarrera
lo dia qu' ab en Ton vares trovarla
soptantla ab ta presencia,
á colp calent si probas de salvarla

ho haurías conseguit... avuy en dia,
has fet tart, mossen Pere,
has fet tart... has fet tart!... Pobre María!...

Y ell repeteix:— Y 'l sant encara 'm diuhen!...
Quí sab, Mare de Deu, potser se 'n riuhen!...

* *

Oh, y qu' encara hi ha més, molt més encara!
la noya no te mare,
lo pare es escloper, y si no olvida
lo que en certs jochs s' hi juga fins la vida
y que á la dona—eterna criatura—
en posantse á jugar, ni un llamp l' atura,
no s' olvida tampoch de que la feyna
va escassejant... y la samarra y l' eyna
á coll, de poble en poble corra y vola
deixantla días y més días sola.

Tota sola, soleta, sens més guarda
que la seva—está clar!—y ell, per basarda,
per incuria, per nyonya... ell, que deuria
no reposar moment, de nit ni dia...
donchs reposa... y ab tanta y tal peresa,
que vé 'l llop y en sas barbas li tá presa!...

Y ara anéu... y diguéuli al pobre pare:
—Mira, Mal-any, la noya
aixó y alló... y lo d' enllá—y si encara
no hi ha res de lo dit, si encar cofoya
pot portar lo front dret, mira: no 't creguis
que á n' el Rector ho deguis:
ho deus... al botavant—que fins diría—
peró no á n' el Rector—aquest dormia!
Diguéuli y ell dirá—y ab rahó 'l pobre!—
Y donchs vosté, de qué serveix?... Si deixa

qu' una noya—la meva, ella mateixa—
sense un concell, ni un mal avís, ni un guía,
fassi ó deixi de fer... ja pot fer víal...
bon vent y la del fum—qu' al poble hi sobra!...

Y com si ja ho sentís, lo cap acota
y secantse dels ulls, la cohenta gota
que en los seus parpres crema,
com espressió suprema
de la pena que 'l punxa y que 'l tortura,
tot baix, baixet, murmura:
—Lo pobre te rabó!...—Y 'l sant me diuhen!...
No hi ha cap dupte, cap: es que se 'n riuhen!...

V

Quin volcà dins del cap de mossen Pere!...

Quin bat-y-vull s' hi feya,
al posá 'l cap damunt la coixinera,
enroscada al cervell aquella ideya!...

El somni s' allunyava,
entre 'ls llensols febrós se regirava,
prou volía dormir, mes no podía...
Un mosquit perfidiós brunzinejava

á son entorn volant—pobra María!..
Pobra María, sí! ja se la veyá

esgroguehida, blanca,
cayent als peus d' en Ton, d' amor rendida,
com cau la taronjina de la branca...

Y 'l veyá á n' ell, com bestia famolenta
somrihent infernalment, trenca que trenca
sos pétals un á un, fins qu' esfullada
llensava aquella flor, flor d' un sol dia...

Y 'l mosquit perfidiós ab sa volada
sempre brunzinejant—pobre María!...

—Busquemhi solucions!... Si jo en mal' hora
he olvidat que sol fer llegua per hora
l' amor en sa carrera,
busquemhi solucions... si 'n queda alguna!...—
Llavors ell murmurava,
y una mosca importuna
aixecantse á volar, brunzinejava
barrina, mossen Pere!
mentres l' etern mosquit li repetía
pesat, perfidiós—pobra María!

* * *

L' insomni, la calor... aquella mosca,
aquell mosquit vibrant entre la fosca,
quin neguit tot plegat, quina tortura
pel pobre mossen Pere,
fins qu' al fí ja cansat de regirarse
entre 'ls llensols, buscant bona pustura,
tot d' un plegat va alsarse
y á la finestra, oberta, va abocarse.

Quina nit més hermosa y més serena!.. .
L' aura vagava d' armonías plena,
quelcóm de dols y suáu flotava enlayre...

L' herba fresca y humida
ab son alé llensava onas de flayre
rejuvenintho tot ab nova vida...
La lluna blanca y dolsa s' aixecava:
al lluny un tau de tant en tant xiulava.

Y ell al sentir besar sa fás ardenta
aquella ratxa tant fresqueta y pura,
alsant los ulls á la estrellada altura
digué ab veu complascenta:
—Aquí podré pensar!—ja no podía!
aquí la salvarém á la María...

* * *

Quan temps hi va passar? Qui sab las horas!
al tornarse 'n al llit, ja riallera
de solch en solch l' alosa repetía
la cansó del matí; ténue y lleugera,
una cinta de llum l' Orient tenyía;
l' ayre era més fresquet... naixia 'l dia!

¡Y aquella nit va ser la nit primera
que no pogué adormirse mossen Pere!

VI

Quí li havia de dir á n' el pobre home
que mentres ell per ella 's desvetllava,
la María, lleugera com á ploma
escala avall baixava
del rónech casalot ahont vivia,
y obría l' hort, y obría
la porta del corral, qu' al camp donava,
y ansiosa al lluny mirava,
al lluny, apropi del bosch, hont se sentia
aqueell tau que de tant en tant, xiulava.
Qui li havia de dir, fa poca estona,
quan ell á la finestra l' escoltava
qu' aqueell tau... era 'n Ton—ell en persona!

Ni qui may li diría
la manya que tenia la María
de miolar... però de tal manera,
que qualsevol, sentintla, juraría
ab tots los sentits qu' era
una gateta entera y verdadera!...

Qui li havia de dir mentres vetllava
 qu' entre xiulets y mihols, en Ton deixava
 el seu amagatall, y junts ell y ella,
 se'n navan al aulet, ahont la parella
 ab tota l' ignorència, continuava
 l' idili comensat temps endarrera
 per Adam y Eva, sota la pomera.

* * *

Allí mateix; al peu d' aquella alsina
 hont en Ton va suarhí fins sang y aigua,
 l' alsina qu' aquell dia fou paraygna
 y avuy es *para-lluna*
 al zumzit de l' orquesta vespertina
 que forman mil remors, juntas en una,
 canta en Ton *sotto voce*, aquella cosa
 qu' es la eterna poesía de la prosa.

Y canta ab afició, ab dalit, y canta
 ab tanta d' expressió y ab forsa tanta,
 que malgrat l' hora y fins la inoportuna
 claror desfeta d' aquell clar de lluna,
 del *sotto voce* passa
 al *piano* y al *forte* y llavors ella
 encesa y palpitant la fas vermella,
 y un brill en la mirada qu' enlluhera,
 canta també y entona la parella
 lo dûo etern de la sonata eterna.

CLAUDI PLANAS y FONT.

(*Acabará.*)



ENTRE MONTANYAS

(Acabament)

—Oy qu' ho vol, Tonet meu? oy? no m' enganyas?
Tórnamho á dir!...

—A fé qu' ho vol, María!

—Pero estigas quiet!—de quinas manyas
t' has prevalgut?...

Veurás: ell no ho volía
de cap de las pàssadas:
malas caras, llunadas,
tot ho probava y res no m' hi valía!...

Y mentrestant te veya
més trista y més malalta cada dia!...
No t' ho pots pensar may lo que patia!...

Tot d' un plegat jo 't toch! y aquesta ideya?
¿Vols dir Ton que tampoch faría pessa?
Sí? Doncas, au! siguemhi! ben depressa!

Ja m' hi encaro. Y donchs, pare,

vist que vos no voleu á la María
 porque dihéu qu' es pobra
 y vist que jo sens ella 'm migraría,
 m' embarco á fer fortuna
 y quan tingui un miler d' unsas de sobra,
 —si al véurem fora, no cambiéu de lluna—
 ab vos ó sense, acabarém l' historia:
 ens casém y aquí pau y després gloria!

—Ay, Tonet meu!...

—Després ja pots pensarte
 quins plors la pobra mare
 y ell? No, cásat, noy cásat!—pobre pare!...
 —Y m' haurías deixat?...

—Qué, jo deixarte?...
 Així un llamp me partís, ara com ara!...

* * *

Y en sech para aquell cant: sembla que 'ls reca,
 dir un sol mot!... Qu' es dolsa aquella calma!...

Conmosa la María
 á qui talment espalma
 un accés de plascévola alegría,
 una estrella mirant qu' entre 'l fullatje
 picordia fa l' ullot, morta de riure,
 res més troba del cor en lo llenguatje
 qu' una llágrima dolsa! y un somriure.

Y 'n Ton que també calla,
 y á qui 'ls sentits tanta alegría embota
 ab lo llavi fingeix la mitja-rialla,
 y dels ulls ab la má, seca una gota.

Y passa temps y temps, y la parella
en lo misteri de la nit tant bella,
los ulls als ulls, las mans entrellassadas,
sent'com repercutir adintre d' ella,
del cor del Univers las bategadas.

* *

Al fí 'n Ton pot saltá ab veu conmoguda
—Estás contenta amor?

—Y resoluda
explota ella dihent:—Y tan contenta,
que—mira: no t' enriguis—
¿sabs que quan estém sols haig d' estar fente
sempre; estigas quiet?—Donchs... no ho estiguis!

Y 'l dols burgit d' un bes y una abrassada,
se confon ab l' esclat d' una riallada.

VII

Y 'l bon Rector que desde 'l trench del dia,
encaparrat, aixís se las havía!...

—Vejám qué fem: ja cal qu' aném alerta,
qu' un pas en fals Deu sab á qué 'ns duría!...
Per de prompte cridar á la María
com qui no vol la cosa,
y ferla confessar; aixís, desperta
d' aquet somni letal de bori y rosa
en que jeu adormida,
veurá á sos peus overt l' horrible abisme

que la atráu com lo raig de sol la bolva:
al véurel, se fa enrera penedida,
y salvo d' aquet terme 'l cataclisme!...
Molt bé: la confessió: primera mida.

Y satisfet, treu la capseta y polva.

—Peró ara 'm queda en Ton... aquella pessa!
¿qué 'n fem d' aquest?—perque es cosa segura
qu' en Ton hi ha de tornar... y ben depressa!...
¡Qui dimonxis l' atura
al llop que té á mitj coll la pobre ovella!...
Aquest cap... aquest cap si que m' apura!...
No hi ha altra solució que 'l pare d' ella!...

Y dit y fet: ab actitut resolta,
s' alsas de colp y volta,
mes encara no está ben dret, ja falla
dihent ab sa rialla
dolsa com may, com may de bondadosa:
—Peró, vejám, de cert... sé alguna cosa?...

Ho contaré al seu pare,
promouré un daltabaix... y á horas d' ara,
sols puch assegurar en conciencia,

que la María es bella
y que 'l tot d' una noya es l' inocència,
y que per mí en Ton... y ella...
Peró y qu' es tot aixó... Deu me perdoni!...
Mals pensaments... y prou—arts del dimoni!...

Y aixís torna á assentarse
ni més ni menys que com fa poch va alsarse.

Y aixís passan dos días: mossen Pere
no para un sol moment ab sa fal-lera,
fins al punt que la Pona
—¡ella quin' una, que de tot s' adona!—
observant cavilosa aquellas modas
y atribuhintlas sols á una manía
va murmurant d' un cap á altre del dia:
—Ay, quants se 'n va deixar el rey *Herodas!*...
Mentre á circular per tot Matosas,
comensan certs xiu-xius y certas cosas,
que més de quatre vellas
parant, sentintlas, mes d' un pam d' orellas,
murmuran ab malévolia ironía:
—¡Ah... ja!... Vetelaquí la malaltia!...
Ara 's podrá refer á colp de joyas!...

Y un xich enllá, vermelles
de...—jo no sé de qué—ellas ab ellas
barbotejan las noyas:
—Lo qu' es jo, ni á pes d' or que no 'l voldría,
Peró *aquella*... está clar!...

Pobre María!

VIII

Dia espléndit: un sol qu' hasta enamora:
ni un núvol en lo cel—l' ayre fí, talla
quan capgirant devalla
dols y fresquet alhora,
del vell Montseny, qu' un tou de neu amaga,
sota una tofa enlluhernadora y vaga.

—Que sigui aixís lo mon!—baixet murmura
lo Rector, contemplant tant hermóis dia.—
Res: la naturalesa sempre pura,

sempre bona... y en tant la criatura,
 ella de son Creador perfecta hetxura;
 ella que dar exemple á tot deuria...
 donchs fins sembla pel mal criada espressa!...
 ¿Per qué 'l primer malvat, oh Deu, naixia?...
 ¡¡Perque va neixe 'n Ton, aquella pessa!!

Y per tréures del cap aquell desvari,
 de si pecaminós, com assegura,
 agafa 'l breviari
 y resa!... resa!... Pura, hermosa y franca
 de son cor la oració brolla sincera,
 com la oració primera
 dels llavis d'un infant... de testa blanca.
 Quan de colp...

* * *

—¡Ab premis!—desde la porta
 murmura en Ton:—Donchs... altrement... bon dia!..—
 y 'l bon Rector, ab emoció tant fortá
 que gayre bé no 'l veu, alsant la testa.

—Bon dia, Ton!—contesta,
 mentres lo breviari ahont llegia
 cau á sos peus, overt com lo tenia.

Quin trip-trap lo seu cor! veure á la vora
 aquell ser odiós, que sols li falta
 la quía per sé alló... la mala cosa!...
 y véuresel alhora
 de part de dins—un' ànima asquerosa!—
 y de la part de fora
 ab una roselleta á cada galta

la cara vergonyosa...
parpellejant depressa...
á terra 'ls ulls...

—Lo dit: valenta pessa!...

* * *

Mes reposat després d' una encaixada,
sentint cremar al cor una guspira
de foch sagrat, encesa la mirada
de colp, d' una estrebada
abocà damunt d' ell, com á *dies iræ*,
la bilis de tants días, concentrada
en una prédica, tant profunda y bona,
com may n' hagués fet cap desde la trona.

Tot, tot hi va sortir: la malifeta
d' allá l' aulet, «sa vil conducta innoble»
aqueell mal que minava á la «pobreta»
la mala fama que tenia al poble;
tots sos defectes, vicis, mals y taras
hi van sortir, en febrosencas ratxas,
arrodonits ab citas y passatges
d' Apostols y de Bisbes y Sants Pares.

Y en Ton tot ho sentia
sense barbotejar ni una paraula...
ab aquell posadot, que li valia
de son ávia 'l dictat de gata-maula!...

Mes passat lo rampell, quan mossen Pere,
—fosa de sa elocuència ja la flama—
se deya á si mateix—tal-lá, tal-lera,—
he comensat pel fí del meu programa
mes, gracia á Deu, no ha estat feyna perduda,
puig tinch lligat lo cap que més temia,

en Ton, manyach, ab una veu... ¡menudal
 murmurá baix, baixet:—Per xó venía:
 per endegá 'ls papers—si ella m' ho deya:
 ho hem de dir á mossen Pere!...—Y jo voldría
 que fos aviat gentén la meva ideya?...
 Ens casém, altrement, jo y la María!...

* * *

Qué va dir, qué va fer, ab quina cara
 va rebre ell, mossen Pere,
 la estupenda embaixada?...
 avuy com per avuy no ho sab encara.
 No més creu recordar d' una manera
 confosa, haver sentit una riallada,
 y recorda haver vist la fesomía
 d' en Ton, riuent... y ab una picardía!...

IX

Avuy ja mossen Pere,
 ni menos pot tenirs': si alguna estona
 surt per la carretera
 á aurejarse un xíquet al caure 'l dia,
 es poch á poch, del bras de la María;
 —per mal, ó per bon nom, avuy la *Tona*.
 Y més d' un colp, saltant com cabrideta
 del marge á n' el camí, va una noyeta
 alegrant lo passeig de mossen Pere:
 es un estornellet que 's diu *Toneta*
 —en Ton pastat, vinticinch anys enrera.

Y si un colp, per etzar, la comitiva
 fins al aulet arriba,
 mossen Pere s' atura,

y senyalant aquella criatura
diu ab veuheta dolsa y apagada:
—No te 'n recordas, noya, d' aquell dia?...
Donchs, mira: quan la tinguis espigada
no li deixis venir cap mitjdiada,
que potser algun Ton li trobaria,
y alló... no més surt be qu' una vegada...
una vegada sols... ¿m' entens, María?

Y torna á empindre 'l pas ab més catxassa,
y ella, abaixant los ulls, somriu y passa.

CLAUDI PLANAS Y FONT

Abrial y Maig, 1893.





LA BENDICIÓ DEL TERME

AL INSIGNE POETA VALENCIÁ EXM. SR. D. TEODOR LLORENTE

De l' auba á l' ample finestral eixía,
portant darrera 'l dia
ple de llums y colors, l' alegre sol;
tan ras com una espasa 'l cel estava,
mentres la alosa alsava
fins perdes en lo cel, son ayrós vol.

Niu ahon mora la dija satisfeta
la blanca barraqueta,
la porta obrint al primer raig de llum,
Semblava respirar l' ayre de l' horta,
eixa brisa que porta
entre onades de pau, mars de perfums.

Lo fornit llaurador, de pell morena,
sense la menor pena
trenca lo fil de l' agradable son,

y despenjant del mur la forta aixada,
ó la rella acerada,
á la dura faena se dispón.

Tranquila y silenciosa la planura,
coberta de verdura,
sembla de fades encantat jardí;
y á centenars, volant entre 'l brancage,
lluixen son plomage
cantant les aus al rompre lo matí.

Entre 'ls forments asoma la rosella
sa corola bermella;
bora 'l marge s' erguix lo lliri blau,
y entre mil flors creixent en mig la brossa,
lo gesmil y la rosa
al ayre donen son perfum suau.

Com los vehins del poble, matinera,
de la misa primera
repica la campana 'l primer toch;
y posantse la negra mantellina,
llaugera s' encamina
la hermosa llauradora al sagrat lloch.

Lo vellet eixerit, trau de la caixa,
com sa més rica alaixa,
la llarga capa que 's comprá fadrí,
y apoyantse en la vara dreta y forta,
per les sendes de l' horta
de la esglesia també pren lo camí.

L' avia al netet, que dorm, desperta presta
y:—no vorás la festa

si no t' alses,—li diu,—álsat, fill meu;
 álsat, qu' ara mateixa mossen Culla,
 vestit d' alba y casulla,
 va á benehir lo terme; vuy es la Creu.—

La fadrina, qu' ahir al caure 'l dia
 corrent pels camps cullia
 roses, murta y espigol qu' enramar,
 entre 'ls creixcuts forments ansiosa apreta
 son curt pas d' oreneta
 movent sa ayrosa falda al caminar.

Ja tocá 'l tercer toch, y de la pobla
 la gent los genolls dobla
 humil pregant devant l' altar de Deu;
 comensa 'l sacrifici de la misa,
 y com remor de brisa
 s' escolta á tots resar en baixa veu.

A la eixida del poble está la ermita
 ahon va la gent contrita
 á pregarli á la Verge en sa afficció;
 y enfront de les casetes del Calvari,
 y junt al Santuari,
 Obri els brassos la Creu, sobre 'l peyró.

¡Que hermosa está la creu, enjoyellada
 ab la blanca nevada
 de caprijos flors, que la cubrix!
 ja ni una fulla més cap damunt d' ella:
 qual dins d' una capella,
 entre 'ls quatre archs de murta ¡cóm lluix!

Davant, cubert per blanca toballola
que 'l vent alsa y tremola,
s' estén un banch que ostenta un rich doser,
ahon colocada está la image santa
qu' als cors senzills encanta:
la image de la Verge del Roser.

Así vindrán y se fará la festa,
y tocará la orquesta
que s' ha dut exprofés de la ciutat;
y 'ls cantors soltarán ses veus al ayre
mesclades ab lo flayre
del aromós incens més perfumat.

Ja l' argentina veu de la campana
s' escampa per la plana
portant als masos son alegre crit,
y va á nunciarlos, resonant festiva,
que 'l poble en rogativa,
darrere 'l palis, de la església ha eixit.

Ja ve la procesó, grave y pausada,
portant la creu alsada
y 'ls canelobres de brillant argent.
L' escolá y 'ls acólits que s' atansen,
mireulos cóm avansen
obrintse pas entre la escasa gent.

Van darrere 'ls farols, punts de llum vaga
que 'l sol potent apaga
ab sos raigs esplendents y enlluernadors;
lo sarpaset y l' aigua benehida
arriuen deseguida;
demprés venen els músichs y 'ls cantors.

Lo rector revestit, vell venerable,
 que creu en lo diable,
 y es tan bo que millor ja no pot ser,
 en sos ulls amostrant sa fe divina
 sota 'l palis camina
 escampant lo perfum del incenser.

Porta les vares d' or ab ayre noble
 l' Ajuntament del poble,
 nua testa y vestint los llarchs ringots;
 demprés la multitut segueix la vía,
 de la gran lletanía
 entonant fervorosa 'ls sagrats mots.

Ja davant del altar, ab joya inmensa
 l' acte imponent comensa
 y á Deu li preguen tots ab sant anhel;
 que ses collites en los camps conserve
 y que ses llars preserve
 «del foch dels homens y del llamp del cel.»

¿Quí sab enguany lo que será de l' horta?
 La esperansa als pits porta
 véurela tota plena de verdor;
 mes si un vent de alenades malehides
 s' emporta les collides,
 ¡cómo plorará lo pobre llaurador!

¿Quí no ha ouit may, sentint l' ànima plena
 de trista y fonda pena,
 de la tempesta 'l formidable bram,
 quant del núbol que 's bat allá 'n la altura
 la pedra forta y dura
 blanqueja en l' ayre á la claror del llam?

¿Quant lo furiós mestral los camps arrassa
sembrant per allá hon passa
dur y desapiadat la destrucció?
Quant Deu al home de sa má abandona
y sembla que s' afona
la bóveda del cel á cada tró?

Y ¿qui no ha vist al llaurador, llavores,
negres y abrasadores
llágrimes derramar, de sanch y fel,
quan en mig la borrasca, en sa impotència,
¡ay! implorant clemència,
als a les mans al implacable cel?

Mes ¿qui pensa vuy en tal, quant la planura
coberta de verdura
fa obrir á la esperansa tots los pits?
¿Quant lo bon llaurador sos contes tira
y andana y graner mira
de fruyts sabrosos y abundants reblits?

¡Deu provirá per tots! Les veus callaren;
soptadament cesaren
en sos acorts los músichs instruments;
solemne y grave 'l sacerdot avansa,
y de llarch terme llansa
la bendició de Deu als quatre vents.

Demprés, la Lletanía del Santíssim
cantant perque 'l Altíssim
no 'ls abandona de sa santa má,
los cors encesos en la fe més viva,
la llarga rogativa,
poch á poch á la església s' en torná.

Mentrestant, recorrent la volta blava,
vers al zenit muntava
com un rey assegut en carro d' or,
lo sol, que 'ls camps de la gelor abriga,
que grana l' aspra espiga
y ompli á son temps los tarongers de flor.

RAMON CABRELLES

